

УДК 336.02:330.34

О. В. Покатаєва,
 д. е. н., професор, Класичний приватний університет
 С. О. Давидков,
 аспірант, Класичний приватний університет

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

O. Pokatayeva,
 doctor of economic science, professor, Classic Private University
 S. Davydkov,
 graduate student, Classic Private University

INFLUENCE OF TAX POLICY ON SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

Стаття присвячена дослідження підходів до поняття податкової політики. У статті розглянуто рівні реалізації податкової політики, принципи та напрями здійснюваної податкової політики, які використовуються на сучасному етапі розвитку країни. Досліджено вплив податкової політики на соціально-економічний розвиток країни та визначено її завдання для кожної окремої складової: економічної, соціальної, екологічної — для досягнення збалансування інтересів держави, підприємств та суспільства в цілому.

The article is devoted to the study of approaches to the concept of tax policy. The article deals with the level of implementation of tax policies, principles and directions of ongoing tax policy used at the present stage of development. The research of the effect of tax policy on economic and social development of the country has been conducted. The objectives for each component have been defined as following: economic, social, environmental — to achieve a balance between the interests of the state, business and society in general.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, податки, податкова політика, екологічне оподаткування, принципи податкової політики.

Key words: social and economic development, tax policy, environmental taxation, tax policy principles.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема модернізації сфери оподаткування є дуже актуальною для України, адже існуюча податкова система характеризується внутрішньою неузгодженістю її складників, нестабільністю, складністю, порушенням принципів економічно-соціальної справедливості та рівномірності, негативним впливом на стан національної економіки в цілому.

Складна економічна ситуація, що супроводжується загостренням соціальних та екологічних проблем, вимагає розроблення та запровадження нових стратегій розвитку для досягнення соціальної справедливості в суспільстві та запровадження заходів, що сприятимуть підвищенню мотивації суб'єктів господарювання для використання ресурсозберігаючих та екологічно спрямованих технологій для мінімізації шкідливого впливу на навколишнє природне середовище. У зв'язку з цим особливого значення набуває запровадження ефективної фінансової політики, зокрема у податковій сфері, де одним з інструментів регулювання соціально-економічного розвитку виступає податкова політика. Тому

дослідження підходів до поняття податкової політики та важелів впливу на соціально-економічний розвиток країни на сучасному етапі має актуальне значення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед відчизняних науковців, які приділяють значну увагу питанню дослідженню поняття податкової політики та ефективного функціонування її інструментів слід виділити: В. Андрущенко, Г. Василевську, А. Василенка, В. Вишневецького, Л. Гацьку, В. Геєця, О. Данилова, Н. Деєву, Т. Єфименку, Ю. Іванова, Т. Калінеску, А. Кізіма, А. Крисоватого, І. Лютого, В. Мельника, Т. Меркулову, В. Опаріна, А. Соколовську, Л. Тарангул, С. Юрій та інших. Питання податків та податкового навантаження відображалися у роботах Г. Василевської, О. Годованець, О. Іванишиної, Ю. Іванова, Т. Маршалок, І. Майбурова, Т. Калінеску, І. Цимбалюк, І. Чабан та ін. Але, на жаль, прийняття Податкового кодексу України, не вирішило ряд питань щодо поліпшення умов життя населення та зміцнення економіки країни, що обумов-

Таблиця 1. Підходи до визначення податкової політики

Автор	Визначення
Л. Миргородська [7]	– система урядових заходів для досягнення певних завдань, що стоять перед суспільством, за допомогою податкової системи країни. Податкову політику розглядають у широкому і вузькому аспектах. У широкому вона охоплює питання формування державних видатків за рахунок постійних та тимчасових джерел (відповідно податків і позик). У вузькому аспекті податкова політика охоплює діяльність держави тільки у сфері оподаткування – встановлення видів податків, платників, об'єктів, ставок, пільг, термінів та механізмів зарахування в бюджет
А. Соколовська [9]	– полягає у встановленні та зміні елементів податкової системи (різновидів податків, ставок, структури податкової системи, суб'єктів, об'єктів оподаткування, податкової бази, пільг тощо) для забезпечення надходжень до бюджету, достатніх для виконання державою покладених на неї функцій та стимулювання економічного зростання
Н. Деєва [4]; Л. Шабліста [12]	– діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків з метою забезпечення економічного зростання та матеріального добробуту громадян
С. Юрій та Й. Бескид [13]; Г. Білецька, М. Кармаліта, М. Куц [2]	– діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків, зборів та інших платежів до централізованих грошових фондів
Економічний словник [5]	– система заходів, що проводяться державою в сфері податків

лює необхідність у подальшому дослідженні та аналізу цієї проблеми.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті — є дослідження підходів до поняття податкової політики та її впливу на соціально-економічний розвиток країни на сучасному етапі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Соціально-економічний розвиток — це процес, який спрямований на виявлення соціально-економічних потреб всередині спільноти, і прагне до створення стратегій, які будуть задовольняти та реалізовувати ці потреби у довгостроковій перспективі. Загальна мета полягає в знаходженні шляхів поліпшення рівня життя населення території, в той же час переконавшись, що місцева економіка здатна забезпечувати цей рівень [15]. Для кращого розуміння поняття соціально-економічного розвитку, розглянемо окремо соціальний та економічний розвиток [14].

Соціальний розвиток є процесом, що призводить до трансформації соціальних інститутів для покращення здатності суспільства виконувати свої устремління. Це означає, якісні зміни в підходах побудови стратегій розвитку, використання більш ефективних та передових технологій у сфері взаємин між навколишнім середовищем та суспільством.

Економічний розвиток — це розвиток економічного добробуту країни або регіонів для забезпечення добробуту громадян. Економічне зростання часто співвідносять з рівнем економічного розвитку. Термін "економічне зростання" застосовують до збільшення (або зростання) конкретних показників, таких як реальний національний дохід, валовий внутрішній продукт, або дохід на душу населення. Термін "економічний розвиток" використовують при позначенні процесу, при якому покращуються економічні, політичні та соціальні показники країни.

Соціально-економічний розвиток, таким чином, повинен впливати на всі аспекти людського життя в країні. Він вимірюється за такими показниками, як валовий внутрішній продукт (ВВП), тривалість життя, грамотність та рівень зайнятості [14]. Поряд з цим необхідно враху-

вати наявність шкіл і коледжів, медичних закладів, життєздатність правоохоронних органів, які забезпечують порядок та захист громадян, вільний час, якість навколишнього середовища, свободи, соціальну справедливість, або гендерну рівність. Ці критерії враховує концепція сталого розвитку економіки, яка отримала офіційне визнання ще на початку 80-х рр. та знайшла своє відображення у багатьох офіційних документах конференцій, планів та стратегій соціально-економічного розвитку [6]. Ця концепція визначається як "розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу без загроз для майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби" та орієнтована на загальну якість життя населення, права і свободи, якими воно користуються. Поняття "сталого розвитку" включає економічний розвиток, соціальний розвиток, індивідуальний розвиток та охорону навколишнього природного середовища. Основна мета стійкого розвитку — досягнення розумного і справедливого розподілу рівня економічного і соціального благополуччя, які можуть бути збережені для наступних поколінь.

Одним з інструментів регулювання соціально-економічного розвитку виступає податкова політика, через яку здійснюється акумуляція та перерозподіл грошових коштів. Але податки є не тільки джерелом наповнення бюджетів усіх рівнів, але й інструментом регулювання господарської діяльності: підтримки фінансового стану підприємств та пріоритетних галузей економіки.

Розглянемо основні підходи до визначення поняття податкової політики (табл. 1).

Отже, на підставі вищенаведених визначень, можна дістати висновку, що основними особливостями, що характеризують податкову є забезпечення необхідних надходжень до бюджету та стимулювання економічного зростання.

У фінансовому словнику зазначається, що метою державної політики оподаткування є формування Державного бюджету та одночасне стимулювання ділової активності підприємств [11].

Всю сукупність завдань податкової політики умовно поділяють на три групи [2]:

— фіскальна — мобілізація коштів до бюджетів усіх рівнів для забезпечення держави фінансовими ресурсами;

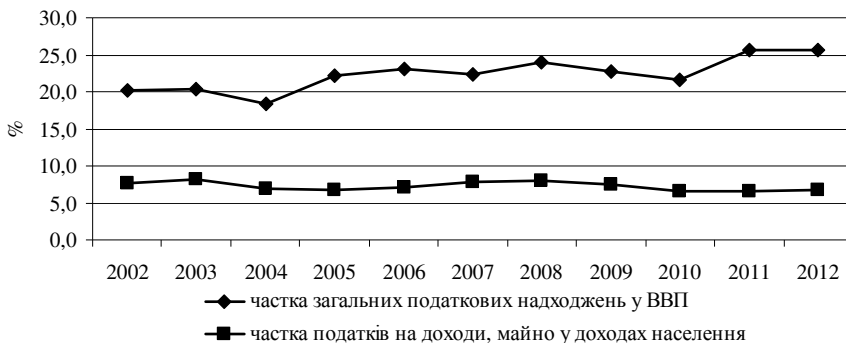

Рис. 1. Динаміка податкових надходжень у ВВП на доходах населення за 2002–2012 рр.

Джерело: розраховано за [3].

— економічна — спрямована на підвищення рівня економічного розвитку держави, пожвавлення ділової та підприємницької активності в країні і міжнародних економічних зв'язків, сприяння вирішенню соціальних проблем;

— контролююча — контроль за діяльністю суб'єктів економічних відносин.

Виділяють наступні три основні напрями здійснюваної податкової політики, які використовуються на сучасному етапі розвитку економічно розвинених країн [4]:

— перший тип характеризується високим рівнем оподаткування, що в перспективі може призвести до скорочення бюджетних надходжень унаслідок де стимулювання підприємницької діяльності;

— другий тип характеризується низьким рівнем податкового навантаження на платників. Тобто коли держава максимально враховує як власні фіскальні інтереси, так і інтереси платників податків. Така політика сприяє розвитку реального сектору, оскільки забезпечується сприятливий податковий та інвестиційний клімат;

— третій тип — це податкова політика із суттєвим рівнем оподаткування як корпорацій, так і фізичних осіб, що компенсується високим рівнем соціального захисту громадян, значною кількістю державних соціальних гарантій і програм.

Податкова політика має бути сформована таким чином, щоб, з одного боку, забезпечувати виконання базової функції податків — фіскальної (наповнення

бюджету фінансовими ресурсами, необхідними для виконання державою її функцій), а з іншого — сприяти зацікавленості платників податків у результатах їхньої діяльності та реалізації регулятивної функції податків [4]. На рисунку 1 представлено динаміку частки загальних податкових надходжень країни у ВВП за 2002—2012 рр., з якої бачимо збільшення цієї частки. Частка податків на доходи, майно у доходах населення за 10 років у середньому дорівнює 7,3% (рис. 1).

Л. Тарангул [10] зазначає, що податкова політика реалізується на кількох рівнях:

- макрорівень — загальнодержавний;
- мезорівень — регіональний рівень;
- мікрорівень — платник податків.

Податковими важелями на кожному рівні виступають: розподіл податкових надходжень, встановлення податкового навантаження та запровадження податкових пільг (рис. 2). Реалізація податкової політики повинна сприяти зацікавленості використання підприємствами інноваційних, ресурсозберігаючих технологій, розвитку соціальної інфраструктури для працівників.

Податкова політика на соціально-економічний розвиток впливає прямо через встановлення ставок податків, запровадження податкових пільг, звільнення від оподаткування та перерозподілу фінансових коштів на соціальний захист та інші функції, що виконує держава (рис. 3). Наприклад, витрати на економічну діяльність — це витрати на підтримку галузей економіки, розвиток інноваційних технологій, модернізацію інфраструктури, і вони останні роки зменшуються з 18% до 10%, що є негативним явищем.

Податкова політика держави ведеться за певними принципами, що відображають її завдання. Фундаментальні принципи оподаткування сформульовані А. Смітом. Головні серед них: загальність податків та їх пропорційність доходу; визначеність; простота і зручність; ефективність стягнення податків [8]. Принципи податкової політики поділяють на загальні (фундаментальні положення будь-якої системи оподаткування) та специфічні (скоригована фундаментальна концепція залежно від цілей та стану економіки).

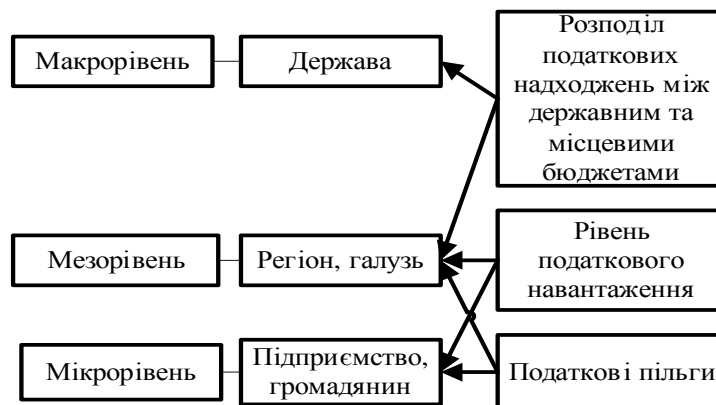

Рис. 2. Рівні реалізації податкової політики

Рис. 3. Динаміка витрат на економічну діяльність та соціальний захист у 2007–2013 рр.

Джерело: розраховано за [3].

До загальних принципів податкової політики відносять:

- принцип справедливості та соціальної спрямованості;
- принцип вигідності або економічної зацікавленості як для держави, так і для платника податку;
- принцип стабільності;
- принцип економічної ефективності;
- гнучкість податкової політики.

До специфічних принципів податкової політики відносять:

- конституційність та законність — реалізація податкової політики здійснюється на підставі Конституції України, законодавчих, нормативних актів, чинних в Україні;
- поєднання процесів централізації та децентралізації з метою гармонізації інтересів регіонів і держави в цілому;
- компетенція — установлення та скасування податків і зборів, а також пільг їх платникам здійснюється відповідно до законодавства про оподаткування в межах компетенції державних та місцевих органів влади;
- фіскальна достатність — достатність доходів бюджету для покриття витрат держави;
- обов'язковість сплати податків і зборів та встановлення відповідальності за порушення податкового законодавства;

— економічність — витрати на вилучення податків повинні бути мінімальними;

— економічна обґрунтованість — співмірність витрат на адміністрування податків з обсягами їх надходжень;

— соціальна справедливості — забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення;

— рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;

— стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційної активності;

— гнучкість — зміни окремих податкових норм відбуваються з урахуванням соціально-економічного стану держави, регіонів [4].

Завдання податкової політики для складових соціально-економічного розвитку представимо на рис. 4.

Отже, головним завданням провадження податкової політики є врахування інтересів держави, підприємств, населення для досягнення сталого соціально-економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

Податкова політика повинна бути ефективною (забезпечувати надходження до бюджету, достатні для виконання державою покладених на неї функцій) сталу

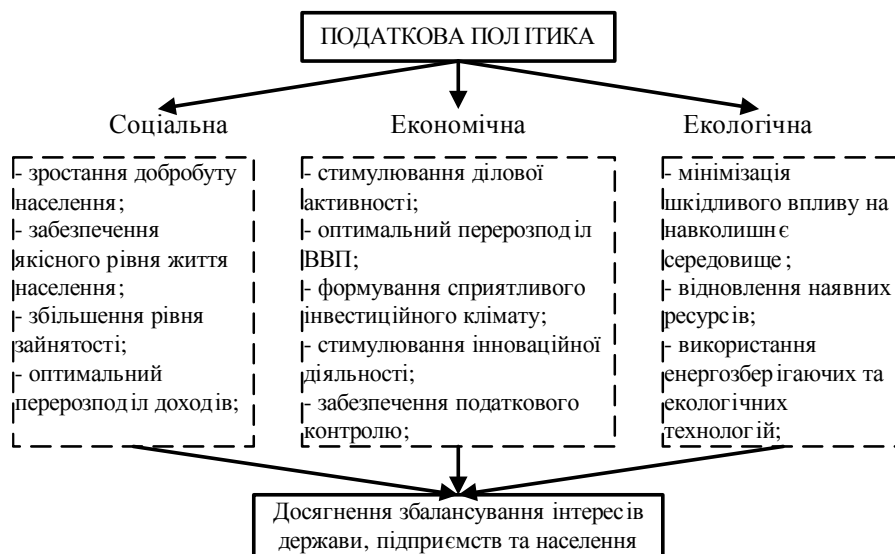

Рис. 4. Завдання податкової політики

фінансову базу) та соціально справедливою (встановлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків для збереження зацікавленості в результатах їх діяльності). При цьому, податкова політика повинна бути гнучкою, тобто своєчасно реагувати в залежності від ситуації та об'єктивних умов як на зміни внутрішньої економічної ситуації в країні, так і враховувати зміни світової економіки для забезпечення економічного зростання та добробуту суспільства в цілому.

Література:

1. Гацька Л.П. Чинники формування податкової політики в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Л.П. Гацька, В.Л. Журавський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка; економіка. — Електрон. дані. — 2005. — № 80. — С. 40—42. — Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/economika/articles/Factors_of_forming_of_national_tax_policy_of_Ukraine_in_conditions_of_globalization_14713.pdf
2. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії: [монографія] / Г.М. Білецька, М.В. Кармаліта, М.О. Куц та ін. — К.: Алерта, 2012. — 222 с.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Дєєва Н.М. Оподаткування в Україні: навч. посіб. / Н.М. Дєєва, Н.І. Редіна, Т. О. Дулік та ін.; [за ред. Н.І. Редіної]. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 544 с.
5. Краткий экономический словарь / [под ред. А.Н. Азрилияна]. — 3-е изд. — М.: Институт новой экономики, 2005. — 1088 с.
6. Мельник Л.Г. Перспективи розвитку "зеленої економіки" (погляд економіста на конференцію "Rio + 20") / Л.Г. Мельник, І.М. Бурлакова, Є.А. Зябіна // Механізм регулювання економіки. — 2012. — № 4. — С. 9—15.
7. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. / Л.О. Миргородська. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 320 с.
8. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт; [пер. з англ.]; Про прибутки правителя або держави. — К.: Port-Royal, 2001. — С. 425—586.
9. Соколовська А.М. Податкова система України: теорія та практика становлення / А.М. Соколовська. — К.: НДФІ, 2001. — 372 с.
10. Тарангул Л.Л. Удосконалення податкової політики у контексті соціально-економічного розвитку регіонів / Л.Л. Тарангул // Фінанси України. — 2004. — № 6. — С. 8—16.
11. Фінансовий словник / [укл. А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко]. — К.: Знання, 2000. — 587 с.
12. Шабліста Л.М. Податкова політика у трансформаційний період / Л. М. Шабліста // Актуальні проблеми економіки. — 2001. — № 3—4. — С. 26—33.
13. Юрій С.І. Бюджетна система України: навч. посіб. / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. — К.: НІОС, 2000. — 396 с.
14. Socio-economic development and empowerment of disadvantaged groups [Electronic resource] // SOCIAL

SCIENCE. — P. 220—244. — Access mode: <http://www.nios.ac.in/media/documents/SecSocSciCour/English/Lesson-25.pdf>

15. WiseGEEK clear answers for common questions [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.wisegeek.com/what-is-socio-economic-development.htm>

References:

1. Hats'ka, L.P. (2005), "Factors formation of tax policy in the context of globalization", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka ekonomika*, vol. 80, pp. 40—42.
2. Bilets'ka, H. M. Karmalita, M. V. and Kuts, M. O. (2012), *Harmonizatsiia podatkovoho zakonodavstva: ukrains'ki realii* [Harmonization of tax legislation: Ukrainian realities], Alerta, Kyiv, Ukraine.
3. State Statistics Committee of Ukraine (2013), *Statistical information*, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 28 April 2014).
4. Dieieva, N.M. Redina, N. I. and Dulik, T. O. (2009), *Opodatkuvannia v Ukraini* [Taxation in Ukraine], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
5. Azrilijan, A.N. (2005), *Kratkij jekonomicheskij slovar'* [Brief Economic Dictionary], 3-d. ed., Institut novej jekonomiki, Moskow, Russia.
6. Mel'nyk, L.H. Burlakova, I.M. and Ziabina, Ye.A. (2012), "Prospects for the development of "green economy" (look at the Economist Conference "Rio + 20")", *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, vol. 4, pp. 9—15.
7. Myrhorods'ka, L. O. (2008), *Finansovi systemy zarubizhnykh krain* [The financial systems of foreign countries], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
8. Smit, A. (2001), *Dobrobut natsij. Doslidzhennia pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsij* [Wealth of Nations. The study of the nature and causes of wealth of the nation], Port-Royal, Kyiv, Ukraine.
9. Sokolovs'ka, A.M. (2001), *Podatkova systema Ukrainy: teoriia ta praktyka stanovlennia* [The tax system of Ukraine: Theory and Practice of becoming], NDFI, Kyiv, Ukraine.
10. Taranhul, L.L. (2004), "Improving fiscal policy in the context of socio-economic development of regions", *Finansy Ukrainy*, vol. 6, pp. 8—16.
11. Zahorodnij, A. H. Vozniuk, H. L. and Smovzhenko, T. S. (2000), *Finansovij slovnyk* [Financial dictionary], Znannia, Kyiv, Ukraine.
12. Shabl'ysta, L.M. (2001), "Tax policy in the transformation period", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 3—4, pp. 26—33.
13. Yuriy, S.I. and Beskyd, J. M. (2000), *Biudzhethna systema Ukrainy* [The budget system of Ukraine], NIOS, Kyiv, Ukraine.
14. National Institute of Open Schooling (2014), "Socio-economic development and empowerment of disadvantaged groups", [online], available at: <http://www.nios.ac.in/media/documents/SecSocSciCour/English/Lesson-25.pdf> (Accessed 29 April 2013).
15. WiseGEEK (2014), "Clear answers for common questions", available at: <http://www.wisegeek.com/what-is-socio-economic-development.htm> (Accessed 29 April 2013).

Стаття надійшла до редакції 25.04.2014 р.